
Paul-Louis Courier

KÉRVÉNY AZ ALSÓ- ÉS FELSŐHÁZHOZ¹

Ádám Péter fordítása

Touraine megyei vagyok, luynes-i lakos; Luynes a Loire jobb partján fekszik, valaha jelentős település volt, de lakossága a Nantes-i Ediktum visszavonása² óta ezer lélekre csökkent, és ha az Önök bölcs előrelátása a mostani üldöztetéseknek nem vet véget, hamarosan ennyi se lesz.

Feltételezem, igen tisztelt Uraim, legtöbbjüknek halvány elképzelésük sincs arról, hogy Luynes-ben mi folyik idestova néhány hónapja. Hogy milyen dolgok történnek mifelénk, nem nagyon érdeklí Franciaországot, Párizst meg egyáltalán nem. Ezért egy kicsit vissza kell mennem az időben, hogy mindent tisztán lássanak.

Lassan egy éve, hogy Szent Márton táján az emberek egyszer csak arról kezdtek beszélni, hogy vannak jó alattvalók meg rossz alattvalók. Hogy ezen mit értettek, nem tudom, de ha tudnám, sem mondanám meg, nem akarom én senkivel összerúgni a patkót. Azokban a napokban a falumbeli François Fouquet lóháton épp a nagymalomba tartott, amikor a temetőbe vezető úton halottas menet élén szembejön vele a helybeli plébános. Az út keskeny volt; a pap rákiált Fouquet-ra, hogy álljon félre (nem áll), hogy vegye le a kalapját (nem veszi le), mi több, elüget a menet mellett, és sárral fröcsköli be a pap fehér miseruháját. Tetejébe, egyesek szerint, akiknek szavát nincs okom kétségbe vonni, még káromkodott is egy cifrát, kijelentve, hogy *fütyül* ő a papra meg a temetésre (remélem, értik, mire célzok). Ennyi történt, igen tisztelt Uraim, semmit nem teszek hozzá, semmit nem veszek el belőle. Dehogyan akarom, isten őrizz, pártját fogni ennek a Fouquet-nak, és nem akarom szépíteni se a dolgot. Szerintem is nagy hibát követett el, én ezt már akkor tudtam. De hadd mondok el, mi történt ezután.

Három napra rá négy csendőr jelent meg Fouquet házában, megbilincselik, béklyóba verik, és hogy még nagyobb legyen a szegényen, két útonállóval együtt mezítláb beviszik a langeais-i börtönbe, és mindhármukat ugyanabba a cellába zárják. Ahonnét Fouquet csak két hónap múltán szabadult. A családjá csak azért tudta túlélni ezt a nehéz időszakot, mert mifelénk még nem veszték ki teljesen a jóra való emberek. Bizony, ezen a mi vidékünkön az irgalom máig erősebb a vallásos áhítatnál. Így aztán, míg Fouquet börtönben volt, a gyerekei nem haltak éhen. Ebből a szempontból még szerencsésnek is mondhatta magát.

Nagyjából ugyanebben az időben és nagyjából hasonló súlyú cselekedetért Georges Mauclairt is hosszú hetekre tömlöcbe vetették; vele az volt a baj, legalábbis ezt rebesgetik, hogy szidta a kormányt. Ami akár igaz is lehet. Minálunk nem nagyon tudják, hogy a kormány mi fán terem. Ezen a téren eléggé hézagosa az ismereteink. Nem mondhatom, hogy állandóan ekörül járnak a gondolataink, és ha Georges Mauclair csakugyan a kormányról akart beszélni, engem nem lep meg, hogy sok jót nem tudott mondani róla. Az viszont nagyon is meglep, hogy emiatt börtönbe csukták. Azért ez mégiscsak túlzás. Ami engem illet, többre tartom azt a nagyvonalú elnézést, amivel egy másik falumbeli ügyét ítelték meg; emez miséről jövet a piac kellős közepén nem átallotta mindenki füle hallatára fennhangon kijelenteni, hogy ő bizony addig nem adja el a borát, amíg Bonaparte vissza nem jön, sőt, azt a butaságot is hozzátette, hogy sokáig

már nem akar várni. Ebből Önök is megérthetik, igen tisztelt Uraim, hogy ez a jóember nemhogy eladni nem akarta azt a bort, de nem akarta tartogatni sem, egyszóval ami bora volt, azt mind ő akarta meginni. Legalábbis én akkoriban ezt gondoltam. Akárhogyan is, ennél súlyosabbat akarva se mondhatott volna. Maclair ennyit se mondott, mégis börtönben találta magát. A másikat viszont futni hagyták. Hogy miért? Mert ő jó alattvaló. És mért vetették a másikat börtönbe? Mert ő rossz alattvaló. Azért rossz, mert nem szívelik azok, akik ráküldték a csendőröket: ez a helyzet, igen tisztelt Uraim. Chateaubriand mondja abban a könyvben, amit bár betiltottak, mégis mindenki olvas:³ *Önök két mércével mérnek. A cselekmény ugyanaz, de egyiket elítélik, másikat felmentik.* Ez utóbbi nyilván hallott valamit arról, hogy Párizsban mi folyik. De, igen tisztelt Uraim, itt Luynes-ben sem mennek másképpen a dolgok, kizárólag az a fontos, milyen viszonyban állsz ezzel vagy azzal. Ha jó alattvaló vagy, békén hagynak. Kizárólag az a fontos, nem vagy-e perben-haragban X-szel, köszöntöted-e illendőképpen, nem szidta-e össze a cselédjét vagy dobáltad meg kővel a kutyáját. Mert ha igen, rossz alattvaló vagy, vagyis bujto-gató. Akkor kemény kézzel lecsap rád a törvény, ahogyan nemrég tíz jámbor falumbelire is lecsapott, tíz istenfélő és polgármesterfélő derék családapára, pedig ezek a szőlősgazdák, földművesek és mesteremberek a légynek se tudtak volna ártani, jó szomszédok voltak, megbízható barátok, ott segítettek, ahol csak tudtak, és senki se találhatott kivetnivalót se a munkájukban, se az erkölcsükben, se a magatartásukban; mégis rossz alattvalónak bizonyultak. Különös dolog ez, nagy port vert fel a környéken, és egy darabig még biztosan beszélni fognak róla. Mi, vidéki emberek, nemigen vagyunk hozzászokva az ilyen hatósági intézkedésekhez. De a Maclair-ügy meg annak a másíknak az ügye, akit azért tettek hűvösre, mert nem vette le a kalapját a pap meg a temetési menet láttán, csak a kezdet volt. A java csak most jön.

Nagybőjt harmadik hetének csütörtöki napján, március 25-én történt. Hajnali egy volt, mindenki aludt. Váratlanul negyven csendőr jelent meg a faluban. Először a fogadóba mentek, ott eligazítást tartottak, megkaptak minden szükséges információt, majd onnan napfelkeltekor kirajzottak a faluba. Luynes, igen tisztelt Uraim, nagyjából feleakkora, mint a Palais-Royal.⁴ Pár perc se telt belé, az egész falun kitört a rémület. Egyesek fejvesztve menekülnek, mások próbálnak búvóhelyet találni. Voltak, akiket ágyból, feleségük vagy gyerekeik mellől rángattak ki. Sokan hiányos öltözékben a szántóföldek felé vagy az utcákon próbáltak egérutat nyerni, de csak az ott lesben álló csendőrök karjába futottak. Hosszas dulakodás és kiabálás után mindössze tíz embert tudtak le-tartóztatni. Ezeket rögtön magukkal is vitték. A rokonok és gyerekek is velük mentek volna, ezt azonban a hatóság nem engedélyezte.

A hatóság, igen tisztelt Uraim, minden másnál fontosabb Franciaországban. Máshol a törvény az úr, minálunk a hatóság. Canaye atyának,⁵ ha még élne, minden oka megvolna, hogy büszke legyen ránk! Mindenhol ezt látná: *a józan ész oda, csak tekintélyelvűség van.* Igaz, hogy itt nem az egyházi zsinatok, nem az egyházatyák, még kevésbé a jogtudósok, hanem a csendőrök tekintélyéről van szó, ami azonban semmivel sem ér kevesebbet az előzők tekintélyénél.

Raadásul egy szóval se mondták ezeknek a szerencsétleneknek, hogy mi a vád, hogy milyen sors vár rájuk, és szigorúan megtiltották a hozzátartozóknak, hogy vigasztalás-képpen elkísérjék őket a börtön kapujáig. A gyerekeket félrelökdösték, pedig csak egy utolsó pillantást akartak vetni az apjukra, vagy csak annyit akartak tudni, melyik börtönbe viszik. Mind a tíz letartóztatott ellátatlan családot hagyott maga után. Brulon meg a felesége csak hat hónap múltán szabadult. Ez alatt az idő alatt a gyerekeik magukra maradtak. A már korábban özvegyiségre jutó Pierre Aubert-nak egy fia volt meg egy

lánya. A kislány tizenegy éves, a kisfiú még kisebb, de olyan kedves és jó eszű gyerek volt, hogy csodájára járt az egész falu. Nem csoda, hogy ebben a szerencsétlenségben egy olyan sem akadt, aki ne próbált volna segíteni rajtuk. Meg is lett volna mindenük, csak hogy az apai szeretetet semmi se pótolhatja. A kislány nemsokára mély búskomorságba esett, senki se tudta megvizsgálni. Képtelen volt elfelejteni azt az éjszakát, amikor a csendőrök vasba verve elvitték az édesapját. Attól fogva olyan iszonyatos rémület lett úrrá rajta, hogy soha többet nem játszott, soha többé nem fényelt fel az arcán a gyermekkor felhőtlen vidámsága. Csak búslakodott, emésztette magát. Már enni se akart, egyre csak az apját hívogatta. Azt hittük, ha találkozhat az apjával, talán az enyhít a fájdalmán, és visszatér belé az élet. A kislány kapott is engedélyt a látogatásra, de már későn. Az apja örült, hogy láthatja, hogy karjába veheti, hogy megcsókolhatja, de tudni nem tudott semmit a gyerek állapotáról, ezt még a börtönőrök se merték tudomására hozni. A férfi azzal áltatta magát, csak néhány nap, és szabadlábra helyezik, és viszontláthatja a lányát; holott a kislány akkor már két hete halott volt.

Igazság, méltányosság, gondviselés! Porhintés, üres szavak! Bármerre nézek, csak diadalittas jogtiprást látok és meghurcolt ártatlanságot. Tudok olyanról, akinek árulással, hitszegéssel és ostobasággal sikerült a teljes tönkremenetelből talpra állnia. Az a család viszont, amelyik éjt nappallá téve dolgozik az örökbe kapott földön, örökre eltűnik az igazságszolgáltatás labirintusában. De hagyjuk is ezeket a szívfacsaró példákat, mert még elbizonytalanodunk abban, hogy érdemes-e egyáltalán megmaradni a jóság és tisztesség ösvényén.

Miután ezeket a szerencsétleneket az imént mondottak szerint őrizetbe vették, a tours-i börtönbe vitték őket. Néhány nap múlva pedig tudtukra adták, hogy mindannyian bonapartisták. De büntetést nem akartak rájuk kiszabni, mint ahogy pert sem akartak indítani ellenük, hanem továbbküldték őket, és erre jó okuk volt. Mert hadd mondok el, igen tisztelt Uraim, ha egyáltalán volt valaki, aki soha nem esküdött hűséget Bonaparténak, aki sose kereste a kegyeit, és nem tette egész életét a lába elé, azt aligha azok között kell keresnünk, akik vád alá helyezték, és bonapartizmusért el akarták ítélni őket. Az a bíró, aki ma bonapartizmus örvén kíméletlenül pácát tör felettük, nem is olyan régen még a vádlottak sorköteles fiaival bánt ugyanígy, csak hogy egészen más indokkal, vagyis azért, mert nem akarták Bonapartét szolgálni. Ugyanezekkel a fogdmegekkel fogatta el a szolgálatmegtagadó sorkötelest, és vitette fegyencelepre azt a fiút, akinek fontosabb volt az apja Bonaparténál. Ha a fiút nem tudta kézre keríteni, elvitette helyette az apját, dobra verette a szerencsétlen termőföldjét, a jóságait, még az ekéjét is, csak azért, mert a fia nem engedelmeskedett Bonaparte katonai behívójának. És még ezek vádolnak minket bonapartizmussal! Ami engem illet, nem vádoló, nem is jelentek fel senkit, nem ácsingózom én semmilyen állami megbízatásra, és nincs bennem semmi gyűlölet sem. De határozottan állítom, nincs az az indok, amelynek alapján őrizetbe lehetne venni Luynes-ben tíz embert vagy százezret Párizsban, mert a kettő között nincs semmi különbség. Az itteni lakosok közül lehetetlenség volna tíz tolvajt vagy gyilkost kiállítani, úgy éljek, ha nem igaz. A letartóztatottakat tehát azért vették őrizetbe, mert úgy ítélték meg a dolgot, hogy mind a tízen ellenségei a királyságnak, és mint ilyenek, veszélyesek az államra nézve. Jól hallották, igen tisztelt Uraim, Párizstól száz mérföldre, egy isten háta mögötti és jószerivel megközelíthetetlen faluban, ahol még átmenő forgalom sincs, tíz összeesküvő rejtőzik, tíz közellenség, tíz olyan ember, aki semmiképpen sem maradhat szabadlábon. Az intézkedést alaposan elő kell készíteni, a titkolózás minden katonai művelet előfeltétele. Éjfélkor a csendőrök nyeregbe szállnak, elindulnak,

és a lehető legkevesebb zajt csapva megérkeznek Luynes határába. Sehol egy kiiktatandó őrszem, sehol egy megtámadandó őrhely. Belopakodnak a faluba, és a foganatosított intézkedéseknek hála, kézre kerítenek egy asszonyt, egy borbélyt, egy vargát meg négyöt földművest vagy szőlősgazdát, és a királyság meg van mentve.

Pedig nem ők az igazi rendbontók, hanem azok, akik mindenki rendbontót gyanítanak. Azok, akik a hatalom birtokában minden ellenségükben a király ellenségét látják, és addig nem hagynak nyugtot neki, míg csakugyan azzá nem válik. Végül azok, akik még Luynes-ben is találnak tíz letartóztatandó gyanús alakot, tíz családot, amelyet a király nevében kétségbeesésbe lehet taszítani, tönkre lehet tenni. Hát ezek volnának a király ellenségei. Íme, a tények, igen tisztelt Uraim. Biztosra vehető, hogy nem a közjó érdeke vezérli ezeknek az erőszakos cselekedeteknek a kiagyalóit és végrehajtóit, hanem valami egészen más. De hogy mi, azt itt nem kívánom kifejteni. Mindössze az volt a szándékom, hogy tudassam Önökkel, milyen szerencsétlen helyzetbe kerültünk, és ha lehetséges, rábírom Önöket arra, hogy vetessenek véget ennek a méltánytalan vegzálásnak. És még nem is mondtam el mindent, igen tisztelt Uraim.

A felségsértéssel vádolt tíz letartóztatottat időközben átszállították Orléans-ba, mivel a tours-i bíróság kijelentette, nem tartja magát illetékesnek szóbeli bűncselekmények tárgyában. És miközben a szerencsétleneket börtönről börtönre hurcolták, Luynes-ben is történt egy és más. Egyik éjjel felgyújtották a polgármester házát. Nem sokon múlt, hogy ez a minden szempontból tiszteletre méltó család nem veszett oda a lángokban. A segítség szerencsére idejében érkezett. Azonnal ott voltak a csendőrök, és mindenkit letartóztattak, elvittek, börtönbe vetettek, akire csak egy kicsit is ráterelődött a gyanú. Az igazságszolgáltatás ezúttal a polgármestert vette védelmébe. Mindenki bűnös látott, meglehet, nem is alaptalanul. Nem akarom untatni Önöket, igen tisztelt Uraim, ennek a pernek a részleteivel, már csak azért sem, mert nem is nagyon ismerem őket, és a per még be sem fejeződött. Mindössze azt szeretném az elmondottakhoz hozzáfűzni, hogy a tíz elsőként letartóztatott közül kettőt száműztek (a hatóság, ugyebár, mégsem ismerheti el, hogy tévedett), kettőt börtönbe került, hatot pedig ítélethozatal nélkül hazaküldtek, ezek a szerencsétlenek tönkretéve, megnyomorítva és munkaképtelenül tértek vissza a faluba. Az ő esetükben jogos a feltételezés, hogy még szóbeli bűncselekményt se lehetett felhozni a rovásukra. Isten ne adja, hogy valaha is okuk legyen valóban rosszat cselekedni.

Önök most nyilván azt hiszik, hogy Luynes cégéres gazemberek, kötnivaló haramiák tanyája, a lázadás, az államellenes összeesküvés melegágya. Azt gondolják, hogy ez a békeidőben körülfűrt és csendőrök által éjnek idején többször is megtámadott kis település, ahonnan elvisznek hat letartóztatottat, minden emberi mivoltukból kivetkőzött gonosztevők lakóhelye.

Pedig, igen tisztelt Uraim, Touraine megye az utóbbi negyed évszázadban nem a legnyugodtabb, hanem az egyetlen nyugodt országrész a királyság területén. Hol találunk Önök – és nem csak Franciaországban, egész Európában – olyan szegletet, ahol az utóbbi két és fél évtizedben nem volt se háború, se forradalom, se semmilyen mozgolódás? Mert Touraine, amelyet nem forgatott fel polgárháború, amelyet nem szálltak meg idegen csapatok, az egyetlen békés zug volt ezekben a viharos időkben. Mi itt csak hallomásból értesültünk a lyoni mészárlásokról,⁶ a vendée-beli borzalmakról,⁷ a józan ész főpapja jóvoltából keletkezett hullahegyekről, végül az állandó háborúskodást és az állami rendőrséget feltaláló zseniális államférfi hideg fejjel kitervelt vérengzéséről.⁸ De a sorscsapásoknak legfeljebb a híre jutott el hozzánk, ebbe a világfelfordulás közepette is csendes faluba, ebbe a sívó homokkal körülvett nyugalmas oázisba.

És ha még régebbre megyünk vissza, a poitiers-i meg azincourt-i vereség⁹ utáni zaklatott időkbe, amikor az egész királyság nyögte az ellenség jármát, a királyaink akkor is csak a háborútól érintetlen, békés és biztonságos Touraine-ben letek menedéket.

Ez az egész országban tűzvészként terjedő pusztulás, amely János király rabsága¹⁰ alatt rommezővé változtatta Franciaországot, megkímélte a Cher és a Loire öntözte tájakat. Ilyen szerencsés ez a mi földrajzi helyzetünk. Egyformán távol országhatártól és fővárostól, hozzánk érkeznek utolsónak a népfelkelések és háborúk hullámai. Tours-i asszony még nem látta soha katonai tábor füstjét.

És ebben az öröktől fogva boldog, békés és nyugalmas országrészben nincs is csendesebb község Luynes-nél. Senki se tudja minálunk, hogy mi a lopás, gyilkosság, erőszak. Ebben a hosszú életű emberek lakta tartományban még a legöregebbek se láttak se katonát, se fogdmeget egészen addig a napig, míg a csendőrök tavaly be nem törtek a faluba, hogy Fouquet-t móresre tanítsák. Mifelénk az emberek hírért se hallották a különféle pártoknak és politikai csoportosulásoknak. Mi csak műveljük kertjeinket, mások dolgába nem avatkozunk. A Forradalom keltette gyűlölet nem vert gyökeret minálunk, ahol az események se áldozatot nem szedtek, se új vagyonokat nem hoztak létre. Nekünk mindig is a hatalmasságoknak való engedelmesség volt az életelvünk. De mivel mindig késve értesülünk a változásról, attól félve, hogy rosszkor kiáltjuk, „Éljen a király!” vagy „Éljen a Liga!”¹¹ végül nem mondunk semmit. És nagyon is bevált ez a politika, egészen addig a napig, amikor Fouquet fején kalappal el nem ügetett a halottas menet mellett. Ma sem értem, minek köszönhető, hogy felfújták ezt az ügyet, és így meghurcoltak minket: minden más ürügy sokkal hihetőbb lett volna. Ha a felmenőink eretnokségéért máglyára ítélnék bennünket, még abban is több igazság lett volna, mint felforgatás vádjával elhurcolni és börtönbe vetni minket.

Remélem, most már Önök is jól látják, igen tisztelt Uraim, hogy Luynes egyáltalán nem félszke semmilyen felforgató tevékenységnek, mint Önök gyanították, és semmivel sem érdemelte ki, hogy lesújtson rá az igazságszolgáltatás pallosa, épp ellenkezőleg, Luynes a legnyugodtabb, legengedelmesebb országrész a királyság területén. Legalábbis az volt, amíg ezzel az égbekiáltó igazságtalansággal meg nem gyújtották a harag és gyűlölet még jó ideig lángoló tűzét. Mert azt is meg kell mondanom, igen tisztelt Uraim, hogy ez a vidék már rég nem azonos valamikori önmagával. Ma már el se hinné az ember, hogy itt évszázadokon át nyugalom honolt. Ebben a mi falunkban ma már a rémület az úr, a rémület pedig a bosszúállás édestestvére. Az a tény, hogy néhány hónapja felgyújtották a polgármester házát, ugyancsak annak bizonyítéka, mennyire befészkelte magát az itteniekbe a tehetetlen düh. Nos, ez a tehetetlen düh azóta még elkeseredettebb, holott a falu mindmostanáig maga volt a szelídség, és türelemmel vetette alá magát minden valamennyire is elviselhető politikai rendszernek. De ez a méltánytalanság még őket is kihozta a sodrúkból. Mivel épp azok a bírók taszítják őket kétségbeesésbe, akiktől igazságot vártak, és épp azok a törvények sújtanak le rájuk, amelyeknek oltalmazniuk kellene őket, nem ismernek határt féktelen dühükben, ahogyan a rajtuk uralkodók is elvetettek minden mértéket. Ha csakugyan kötelességük a törvényhozóknak a bűncselekmények megelőzése, igyekezzenek, igen tisztelt Uraim, és vessenek véget minél hamarább ennek a lehetetlen állapotnak. Hadd kapja végre vissza elvesztett nyugalmat ez a szerencsétlen vidék az Önök bölcsességének és a király kegyének jóvoltából.

Párizs, 1815. december 10.

Jegyzetek

1. A Chartának nevezett alkotmány, amelyet XVIII. Lajos „adományozott” a nemzetnek, 53. cikkelyében lehetővé tette, hogy az alattvalók panaszbeadványt nyújtsanak be a választott testületeknek, vagyis az alsó- és felsőházaknak. Vö. Léon Duguit–Henry Monnier: LES CONSTITUTIONS ET LES PRINCIPALES LOIS POLITIQUES DE LA FRANCE DEPUIS 1789. Paris, 1898. 188.
2. Miután XIV. Lajos 1685-ben visszavonta a protestáns vallásgyakorlást engedélyező Nantes-i Ediktumot (1598), a francia reformátusok százai elhagyták az országot.
3. Chateaubriand DE LA MONARCHIE SELON LA CHARTE című művét nem „tiltották be”, a rendőrség csak lefoglalta a kinyomtatott példányokat, de a szerzőnek hosszú bírósági huzavona után nagy nehezen sikerült visszaszerezni őket. Vö. Chateaubriand: MÉMOIRES D’OUTRE-TOMBE, coll. „Quarto”, Gallimard, tome 1, Paris, 1997. 1610–1613. Az idézet nem szó szerinti. Chateaubriand: DE LA MONARCHIE SELON LA CHARTE. = OEUVRES DE CHATEAUBRIAND, MÉLANGES POLITIQUES, tome 12, Paris, Dufour, Mulat et Boulangier Libraires-Éditeurs, 1853–1856. 43.
4. A párizsi Palais-Royal 21 000 négyzetméteres kertjéről van szó.
5. Célzás Charles de Saint-Évremond (1616–1704) legismertebb és legszemesebb dialógusa (1656), amelyben Canaye atya arról próbálja meggyőzni Hocquincourt marsallt, akinek vacsoravendége, hogy nincs is veszélyesebb a társadalmi rendre nézve az önálló gondolkodású, mindent megkérdőjelező és mindent a józan ész felől vizsgáló embereknel. Vö. OEUVRES MÊLÉES DE SAINT-ÉVREMOND, par Charles Giraud, tome premier, Paris, J. Léon Techener Fils, MDCCCLXV. 38–51.
6. 1793-ban több ezer áldozata volt a júniustól novemberig tartó lyoni lázadás elfojtásának.
7. Az 1793-as vendée-i királysági felkelés leverekek körülbelül százötvenezen estek áldozatul a köztársaságiak megtorló hadjáratának.
8. Célzás a robespierre-i terror időszakára és a napóleoni háborúk emberáldozatára.
9. A poitiers-i (1356) és azincourt-i (1415) csata: a franciák két legemlékezetesebb veresége a Százéves Háborúban.
10. II. (Jó) Jánost (1319–1364) az angolok 1356-ban foglyul ejtették, és csak 1360-ban engedték szabadon.
11. Annak a szövetségnek a neve, amelyet a vallásháborúk idején a katolikusok a protestantizmus visszaszorítására alkottak, és amely a XVI. század végére annyira megerősödött, hogy III. Henrik és IV. Henrik idején már a királyi hatalmat fenyegette.

Dékány Dávid

ZSEBLÁMPAFÉNYBEN

*Eredetileg kastélynak épült,
atán a lakók váratlan és gyors halála után gyufagyár lett –
most árvaház.*

Ez az utolsó éjszakája nálunk.
Délelőtt egy ugrókötélre akasztotta fel
az itt töltött hónapokat,
de a leragasztott cipősdobozra,
amibe az éveit csomagolta,
légzőnyílásokat fűrtünk.